

מ י כ ל

לזכר

מיכל אפרת

נסטרה בא כסלו תשמ"ה

4 לפי צמח 1985

W. J. K. J.
1986

מיכל יקרה,

שלושים יום עברו מאז הלכנו אבלים אחר ארונד, והלב כבר מתגעגע לנוכחותך השלווה ולמבטך המלטף ברכות ובאהבה כל אחד מאתנו. טובת לב היית והתגלמות העדנה שבאדם. מעולם לא ביקשת לעצמך דבר מאדם אחר, אך תמיד דאגת לזולת, שמא יחסר לו דבר מה. אהבת את הארץ, את הקיבוץ, את אהרונצ'יק ואת בניך שאוליך ואריק. אהבת אותנו בני המשפחה, אך בעיקר אהבת ילדים. בילדים טיפלת בחום ובאהבה אין קץ... ממש אם טובה ומסורה - לדורות של ילדים בקיבוץ. היית מתגאה בילדים שטיפלת בהם כבילדיך-שלך, ואנו מספוריך הכרנו את כולם. גם ברגעים האחרונים - המדוכאים כל כך, כשכמעט כל חושייך כהו, וזכרונך בגד בך עד מבלי יכולת לזכור שם של חבר או בן-משפחה, הרי היית מתמוגגת מנחת כשבאנו לבקרך, והילדים היו מוסיפים לך עוד מספר רגעי-שמחה ואושר. בכוחותיך האחרונים היית אז מאמצת את הילדים אל חיקך, מלטפת את ראשם ונושקת למצחם. כה עזה היתה אהבתך לילדים. ככלות הכל לא הובסת על ידי המחלה שכן היא לא יכלה לדכא את התכונות הטובות והאציליות בהן ניחנת. תכונות שבאו לידי ביטוי עד שהמוות קטע את המערכה. המחלה גרמה לך סבל רב, אבל הסבל היה גדול שבעתיים כיוון שחששת שאת נופלת למעמסה על אהרונצ'יק והמשפחה, ואכן, גם כשאפסה התקווה ועד לרגע האחרון, אהרונצ'יק טיפל בך במסירות ובאהבה והקל עליך הסבל הנורא. אבל מיכל, ידעת גם ימים יפים יותר. היית עם אהרונצ'יק כמו זוג-יונים. בימים של רדיפה אחרי העושר והחומר, ידעתם אתם להנות מהדברים הפשוטים אך הערכיים שבחיים. ביתכם היה תמיד

פתוח בפני כל אחד, וידעתם להעניק לאורח את ההרגשה שהוא בבית.
בשבת, תמיד נשאר לפחות אחד מכם בחדר, שמא יבואו אורחים. לא
היה אורח שיצא מביתכם בידיים ריקות. לתת דבר מה לזולת היה
מסב לך אושר רב.

היתה לך אמונה רבה בדרכך האידיאולוגית, והקיבוץ שימש לך מקור
גאווה רב.

דעותיך הפוליטיות היו חשובות לך, אך לא היית מוכנה לתת להם
ביטוי בפומבי, כיוון שלא יכולת לשאת את העובדה שדעות פוליטיות
מנוגדות חוצות את החברה ואת המשפחה. כל ויכוח פוליטי שהיה
מתפתח בארוע משפחתי כלשהו, דאגת לכך שמיד יופסק, כיוון
ש"שלום-בית" במשפחה היה חשוב לך יותר.

מיכל - לא השארת כל צוואה, אבל לנו, לא קשה לחזות מה היתה
בקשתך מאתנו. כן... אנו נשמור לך על אהרונצ'יק, והוא ישחק
וישתעשע עם נכדכם - אורי, ולכשקצת יגדל, יספר לו רבות עליך...
שילמד להכירך.

נזכור אותך תמיד, אשה ואם אוהבת, דודה טובה וחברה מסורה,
שלווה ועדינה, צנועה וענווה, נשמה טהורה וצדקת גמורה.

בשם המשפחה,

נדב אפרת.

לזכרה של מיכל אפרת

זה שנים מתנהלים דיונים בתנועה הקיבוצית על מקומה ותפקידה של המטפלת. דעות שונות נשמעות בנושא והן לרוב מושפעות מהנסיון האישי של כל אחד מאיתנו עם המטפלות שאיתן עבדנו ובעיקר מאלה אשר טיפלו בילדינו הקטנים.

כשאני מעלה בזכרוני את מיכל כמטפלת, אני קודם כל רואה אותה משולבת בחיי הילדים בהם היא טיפלה, שילוב עמוק. למסכת החיים הרגשיים אשר התפתחה בינה לביניהם, היתה משמעות רבה, כי הם היו חלק מחייה. היתה לי הרגשה במשך כל השנים שתרומתה של מיכל להתפתחותם של הילדים בהם היא טיפלה, היתה רבה וחשובה. הודות לגישה השקטה, והסבלנות, דאגתה המסורה לספק את כל צרכיה כשהיא מתפעלת מהתקדמותם ומהישגיהם הזעירים ביותר, כשהיא יוצרת למענם בית טוב וחם, רכשו הילדים בטחון רב במחיצתה. כי לא היה כל ספק שהיא תעשה למענם את כל הטוב האפשרי. כל זה קשר אותה אל הילדים מאד מאד מאד. זכור לי מה קשה היה לה להפרד מקבוצות הילדים אותם היתה מעבירה לגן הילדים. היא רצתה להשאיר אתם עוד ועוד. והיו ילדים אשר המשיכו תקופה ממושכת, ללכת מגן הילדים אל מיכל - לפעוטון.

זכות גדולה ניתנה לנו ההורים, שמיכל טיפלה בילדינו כשהם היו קטנים ורכים. לי אישית היא נתנה שקט ובטחון שהילד שלי נמצא בידיים הטובות והמסורות ביותר, בהיותו בריא ובימי מחלה, ובאותה שנה שיהודה היה בלימודים בחו"ל, יואב היה פעמים רבות מבלה בביתם של מיכל ואהרונצ'יק והם גם היו משכיבים אותו לישון.

ליואב, ובטוחני גם לבנים אחרים, נשאר יחס עמוק אל מיכל.
בזמן חתונתו, נדמה היה לו שהיא לא הגיעה ובדאגה רבה שאל אותי
שמא לא הוזמנה, אבל מיכל בצניעותה הרבה, היתה בין הבאים,
כשהיא עוקבת אחרי יואב, והחיוך המיוחד פרוש על פניה.
נשאר בליבי יחס רב אל אישיותה הטובה, השקטה והמסורה. וכך גם
אזכרנה.
יהיה זכרה ברוך.

רחל מסינגר.

לזכרה הברוך של מיכל

עברה שנה מאז שמיכל אפרת ז"ל, עזבה אותנו ועברה לעולם שכולו טוב.

אני חושב שמיכל שייכת לסוג האנשים שבזמן היותם עלי אדמות מעניקים לבני האדם הסובבים אותם רק טוב, על ידי פניהם שיודעות לחייד, על ידי דיבוריהם שרק מעודדים ומנחמים, וידיהם מלאות מעשים טובים, ליטוף מרגיע, עזרה בזמן הנכון, הנחוץ.

ככה הוכיחה מיכל שגם בעולם הזה יכול להיות טוב לבני אדם, ובעיקר הוכיחה מיכל את זאת ביחסיה עם ילדים רכים, שהיוו את עיקר התענינותה ועבודתה ברוב שנותיה בקירבתם.

אצל החברים הרבים שהלכנו אחרי ארונה היתה התחושה של צער ויגון מלווה בהרגשה שסוף סוף נגאלה מיסורים ממושכים, מרים וקשים שאינם ניתנים כמעט לתיאור. אין ספק שזה מקרה שכל אחד שואל את עצמו, טוב ושוב, למה? למה מגיע לבן אדם כמו מיכל גורל שכזה, סוף שכזה... ושוב נזכרים ב"רשע וטוב לו, צדיק ורע לו...".

אני לא אנסה בשורות אלו לתאר את מיכל כצדיקה, ובראש וראשונה מפני שמיכל עצמה, עד כמה שהספקתי להכיר אותה, ממקומה במרומים היתה מחייכת את החיוך הטוב והאצילי שלה, והיתה מבטלת ושוללת כל נסיון להוציא אותה מהמהות האמיתית של אישיותה. אישיות בעלת נפש עדינה, שפוטה, אנושית מאד.

הכרנו - שושנה ואני - את מיכל כמטפלת של שניים מארבעת ילדינו. הן בן-ציון והן רבקה'לה אהבו אותה ונשארו קשורים אליה בצורה

חזקה מאד. ונדמה לי שלא אגזים אם אומר שאותו יחס היה קיים בין מאות החניכים של מיכל ובין מיכל, במשך השנים הרבות שעבדה בבתי הילדים שברמת יוחנן.

כשנסעו בנצי ורבקה'לה לארגנטינה היתה מיכל בין מקבלי מכתבים מהם, ובחזרתם הביתה פקדו את ביתה כדי למסור לה דו"ח מפורט על חוויותיהם בארצות שמעבר לים.

אני מניח שגם מיכל עברה קורסים והשתלמויות למטפלות, אבל אינני בטוח שבעבודתה וביחסיה לילדים הצמידה את עצמה למה שלימדו כהני החינוך המשותף. היתה לה גישה ישירה, פרגמטית, למקצועה, שלמעשה הפכה אצלה לשליחות ממש. בקיצור, היא היתה משעות הבוקר המוקדמות ועד לשעות המאוחרות של אחרי הצהריים לאמא, פשוטו כמשמעו, של הילדים שהופקדו בידיה. והיא עשתה את זאת באהבה, ברוך, בדאגה, ממש כמו אמא אוהבת.

מפה הקשר העמוק של הילדים כלפיה וההערצה והחיבה שההורים רכשו לה. לא חשוב אם לבית שהיא עמדה בראשו לא היו לו כל הרהיטים, הכלים, הצעצועים, חשוב לה ולנו כהורים, הוא שלילדים היתה תחושה עמוקה שהם נמצאים באווירה חמה ואוהבת של בית. ויוצא מזאת שהפרידה מן ההורים בערב והציפיה להם בשעות אחרי הצהריים היו שקטות ובלי מתחים, כי הרי נהנו בשעות הארוכות של היום מאמא "נוספת", ממיכל.

כשסיימה את עבודתה בבתי ילדים ועברה למחסן בגדים, ראינו שהיא עוברת משבר קשה, אבל אופיה וההשלמה הטבעית שלה עם ארועי החיים, אפשרו לה להשתלב ולתרום את חלקה לענף החדש, ולנוף האנושי החדש.

לבסוף באו שנים קשות, של התדרדרות פיזית ושל סבל שאפשר היה לראות בעיניה. כמובן שסבלה האישי החריף כשראתה והבינה את הסבל שהיא גורמת לאהרונצ'יק, החבר והבעל האהוב, ולבנים הנאמנים. וכך, האישה שבמשך כל כך הרבה שנים הרעיפה אהבה על כל כך הרבה ילדים קטנים, לא יכלה להנות ולהעניק אהבה אמהית, כמו שרק מיכל היתה מסוגלת לתרום לאורי, הנכד הראשון שלה. זכרה לא ימוש לעולם מלבנו.

דב גולן.

ביום השלושים למותה של מיכל אפרת.

את מיכל האדם וכמטפלת בילדים תיאר דב גולן בכתבתו ב"ברמה" בצורה ממצה ומבטאה את דעת כל ההורים, שילדיהם זכו במיכל כמטפלת. את המעט שאני אוכל להוסיף, נוגע בחלקו בהחלטתנו להשאר בקיבוץ, בזמן היות בתיה, בתנו פעוטה. אחת הסיבות העיקריות ללבטינו, היה הטיפול המשותף. בזמן היות בנינו רכים, קשה מאד היה לי להשלים עם המשטר הנהוג אז. הבכי של הבנים, כאשר היו צריכים לחזור לבית המשותף, אחר בילוי אתנו בחדר, הצורך להשאירם ללילה בבית בלי אדם מבוגר, נתונים לחסדם של התוקפנים שבין חבריהם לבית או לחדר, נוסף לזה השליטה המוחלטת של המטפלות בכל ענין. היתי צריכה לא פעם לתמוך במטפלת, למדות שלא תמיד היתי שלמה עם דעותיה, כדי לא לחבל ביחס של הילד למטפלת ולבית, אם כי ליבי כאב את כאבו ועלבוננו של הילד, שלפעמים היו צודקים בעיני. היתה לי הרגשה שהילדים משלמים את מחיר בחירתם בחיי קיבוץ, אשר רוב עקרונותיו היו צודקים בעיני ומספקים. בהיות מיכל המטפלת של בתיה, הרגשתי זאת פגה. אינני זוכרת גם פעם אחת שהילדה התנגדה לבוא הביתה מחדרנו, כי אכן היה זה בית עם אמא מסורה ורכה. לא פעם קרה שהילדה קראה לי מיכל במקום אמא, כל כך טוב היה לה בבית. בזמן זה החלטתי להשאר בקיבוץ והבינותי, שלא תמיד מוכרחים הילדים לשלם, יכול להיות אחרת, ולא ההשתלמויות הרבות קובעות אם החינוך המשותף יכול להיות טוב, אלא הלב של מי שעוסק בו. אולי גם פחות הצמדות לתורת החינוך ויותר ספונטניות ורוך. כל עוד אחיה, אזכור למיכל את מה שהיתה ומה שנתנה מעצמה, בשקט ובצנעות שאיפיו אותה. מירה ריכטר.

מיכל יקרה,

בדממה עמומה נדם קולך. שנים של סבל, נים לא נים, חלפו שנותיך
האחרונות.

רבים לא הכירו ולא ראו אותך, אבל אנו, חבריך שבעי הימים הכרנו
אותך בצעירותך, כאשר הגעת הנה עם חבורת צעירים, רעננים וזקופי
קומה, מלאי מרץ ואמונה בעקרונות חיים. את כל טובך ורכותך מסרת
לילדים הקטנים שהיו בידך.

גם בימים הקשים של הפילוג בינינו היית שקטה. בשקט ואצילות נפש
גברת על לבטיך הנפשיים ונשאת כאן. נפרדת מחבריך לתנועה עוד
משחר נעוריך.

מי אדון לגורלות ולנפתולי החיים של כל אחד מאתנו? אין
פתרונות לשאלות.

שנותיך האחרונות נגעו ללב כולנו. בחשכת ימיך האחרונים בוודאי
חשת בניצוץ כל שהוא את מסירות משפחתך אליך.
נוחי בשלום ותנוחם המשפחה וחבריך.

עדה לרנר.

קטעים ממכתבים שנתקבלו למשפחה.

אהרונצ'יק יקר, שאוליק, אריק, יהודית והנכד - יקרים שלום.
יש אומרים שהדברים הטובים נשכחים, זוכרים תמיד מה שלא היה טוב. הפעם ההפך. בהיותנו בניות ואחר כך, בנוער מקבילים לכיתתו של שאוליק, לנו לא היו משפחות מאמצות, עד כמה שלי זכור. דני א., דוד בוטבול ואני, לנו היה ביתכם אחד הבתים היחידים של חברים ברמה שפקדנו, לעתים קרובות.
הרגשת הבית המלאה שקיבלנו עם שאוליק או בלי שאוליק, היתה באמת הרגשת בית ואתה יודע בדיוק כמה זה היה חסר לנו. מיכל ז"ל היתה רצה לפעמים הלך ושוב לחדר האוכל, כדי שתהיה ארוחת ארבע טובה ומהנה, לכל אחד לפי בקשתו תה, קפה וכו' ובאמת תורמת היתה הרבה למען הרגשתנו הטובה.
בהיותנו בצבא, לא היו לנו הרבה כתובות לתיקון בגדים מלבד מיכל.

ועוד ועוד רבים הזכרונות.

משתתף אני בצערכם.

שמעון סאינה.